

Gaziel ara

Gaziel i la condició humana

per Manuel Llanas

De les experiències viscudes fent de corresponsal a la Guerra Gran, Gaziel en dedueix, entre altres coses, que, per damunt de virtuts i de vicis, el que triomfa arreu és el dolor. Però aleshores, què és aquest engany que anomenem civilització? I la noblesa de les grans idees que la mouen? Aquests interrogants el duen a dissecionar la noció mateixa d'ideal, concepte que, sostingut per les conviccions i, sobretot, per interessos de tota mena, només ha assolit, al llarg de la història, segons ell, un moment de suprem equilibri entre esperit i matèria: va ser a la Grècia clàssica, quan les realitats s'idealitzaven dins uns límits perfectament humans. D'aleshores ençà, i especialment des de l'aparició del cristianisme, els ideals es van anar universalitzant cada cop més amb la pretensió indissimulada d'imposar-se al món sencer. Els dominants a la vetlla de 1914 —socialisme, treball i pau—, hereus dels aires renovadors del Renaixement i fruit directe de la implantació de la democràcia i de la puixança de la burgesia, han

estat, per obra i gràcia dels interessos econòmics que els mantenien vigents, els que han desencadenat la guerra.

Partint d'aquesta constatació i d'altres, Gaziel exposa una mena de norma de conducta o, més ben dit, una actitud enfront de la vida, necessària més que mai en uns moments en què la guerra havia provocat el naufragi irreparable de tot un sistema de creences. A primer cop d'ull, la posició racionalment més defensable és el pessimisme integral, perquè res no permet augurar, ans al contrari, que l'home tendeixi al perfeccionament. De fet, però, objecta Gaziel, el pessimista respon a un idealisme decebut, dogmàtic i mancat de base. Els seus desenganys procedeixen, no pas d'una alteració de la realitat, sempre immutable, sinó dels seus equivocats judicis, que la desenfocuen i malinterpreten. D'aquí arrenca el concepte de la moral de la inestabilitat, que, lluny d'optimismes i pessimismes, descansa en l'acceptació senzilla i serena de la vida tal com és i, en darrer terme, atribueix a errors

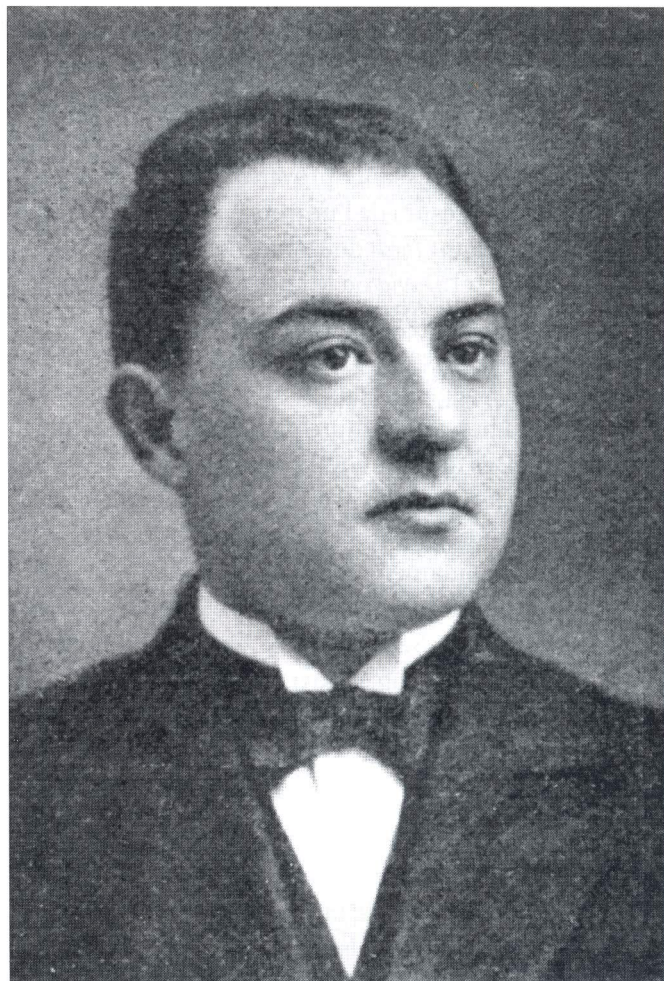
humans els desajustos entre desig i realitat. Ahora, es tracta d'una actitud consoladora, pouada en la filosofia presocràtica, que desdramatitza la idea de la mort i que Gaziel, rematant l'exposició, afirma haver trobat immillorablement reflectida a les làpides funeràries de la Grècia clàssica conservades al Museu Arqueològic d'Atenes:

«Nada de terrorífico, nada de calaveras y fémures atravesados, de candiles extintos, de montes de ceniza, de relojes fatídicos, ni columnas rotas. Serenidad, serenidad: nada más que una honda e imponderable serenidad!

»Una de las estelas —la más bella de todas—, representa al muerto sentado en una silla, vestido con el manto, la barba luenga y rizada. Su mujer y sus hijos están de pie, delante de él, mirándole. Y el que se va les alarga la mano para despedirse, pero una mano franca y abierta, una mano soberanamente viril, que no tiembla ni asusta. En esta expresión, en este gesto tan simple, se encierra el imponderable secreto de una filosofía entera. Al despedirse de los suyos, al abandonarlo todo y al dejar el mundo; al encontrarse en la más grande de las catástrofes de su personalidad, este hombre no blasfema, ni maldice, ni siquiera se queja. Su opinión exquisita y robusta no es que la vida sea buena o mala, porque sólo son buenos o malos los juicios humanos. Su única afirmación es que la vida es... así» [«Mis vacaciones (Fin). V. La moral de la inestabilidad», a «La Vanguardia», 30-VIII-1916].

Els pensadors presocràtics sembla que hagin estat els autèntics guies espirituals de Gaziel. I al capdamunt de tots Epicur, «el més assenyat dels mortals», amb el qual, una nit a la platja d'Estoril, formula una idea de l'existència falcada en la salvació individual de l'ésser humà que esdevé tot un programa de vida:

«Veig clarament que les innumerables teories inventades pels homes per atènyer el que tots encalcem, que és la salvació pròpia, es poden reduir a dues menes: les col·lectives i les individuals, i que les unes exclouen les altres. Qui vol salvar la totalitat dels homes, per força ha de sacrificar l'home. Però com que el conjunt dels mortals, o sia la Humanitat, és una pura entelèquia, no ha estat, no és ni serà mai salvable, i la immolació de l'home real a la col·lectivitat quimèrica, que tots els Molocs cruelment exigeixen, és pura pèrdua. No hi ha cosa més ferma que la unitat humana. I si els homes, un per un, sabessin conduir-se humanament, com Epicur ensenyava, ja no caldrien les falses doctrines que debades intenten salvar-los en comú, a ramades. La suma d'homes perfectes fóra l'única perfecció possible de la Humanitat. I sento com si la veu d'aquell gran home em digués a cau d'orella: “La suprema saviesa és aprendre de ben viure, que, de morir, prou que ens en va ensenyant tot el que ens volta, començant pel nostre cos mateix. Cal

Agustí Calvet (1887-1964), en una foto de joventut.

fruir noblement del somni curt que és la vida, honorant els déus immortals, que per això ens la donaren. Fes tot el bé que puguis, perquè res no enlaira tant l'esperit com escampar entorn la joia de viure, donant als febles, als dissortats, fins als envejosos i malignes, aquesta sal del món. I no et complaguis en el mal de ningú, ni en el d'aquells que voldrien fer-te'n, perquè la consciència, si ets ben nat, t'ho retrauria sempre, i així perdries el do millor, que és la seva pau. Amb ella al cor, tu frueix tant com puguis i pensa sobretot a ser feliç, que de la teva dissort prou la resta de l'univers se n'encarrega tothora.» (La península inacabada, Selecta, Barcelona, 1961, pàgs. 237-238; reproduït dins *Obra catalana completa*, Selecta, Barcelona, 1970, pàg. 1.081).

A la vista d'aquesta concepció de la vida, pren tot el sentit el títol del segon volum de la seva segona trilogia de viatges, *Cura d'aires*. Es tracta de *L'home és el tot* (Florència), on desplega, recapitula i justifica la seva moral humanista, materialista, terrenal i assentada en la raó —la facultat més noble, i fràgil, de l'ésser humà. Així

ho entengué un grup selectíssim d'artistes excepcionals, que en el Renaixement florentí contribuïren decisivament a forjar un dels moments estel·lars de la història de la humanitat. La seva tasca la guiava la idea que l'home, tot i les incessants provatures per degradar-lo, era el centre i la mesura de l'univers; una idea que Gaziell palpa davant el *Sant Jordi* de Donatello i, sobretot, admirant, embadalit, el *David* de Miquel Àngel:

«És, per mi, el rei de l'animalitat humana, així com el rei de les bèsties ha estat sempre el lleó. És Adam triomfador de tots els gegants i de totes les mitologies que han provat, encara proven i sempre provaran de disminuir-lo i rebaixar-lo. Des del front ombrejat per la tofa del cabell graciós, fins a la punta del peu esquerre, que avença lleument, amb un gest natural de suprema elegància, aplomat com està sòlidament sobre la cama dreta, tot ell és només ell, la flor humana sobirana del món...» [*L'home és el tot* (Florència), Selecta, Barcelona, 1962, pàg. 173; reproduït dins OCC, pàg. 1.295).

Són justament les obres de Miquel Àngel, «un dels meus déus», les que excel·leixen a proporcionar una gran lliçó: la d'«ensenyar-nos a no tenir esperança en res més que en el millor de nosaltres mateixos», corollari de «l'orgull de ser home». En conclusió: els moments en què la raó humana ha governat el món (la Grècia antiga, la Roma pagana, la Itàlia del Renaixement i la França dels segles XVII i XVIII) han durat molt poc «en comparació de la immensitat de la història submergida en la màgia». Tots es localitzen en terres banyades o influïdes pel Mediterrani, i Florència n'encarna un dels més brillants. D'aquí ve la irresistible atracció que hi sent:

«Per als homes del món mediterrani —vull dir per als qui són fets com jo— és un dels santuaris espirituals que més hem de venerar i on hauríem de venir i tornar a venir, com més cops millor. El lema inscrit en el seu frontó de marbre diu: l'Home és el tot» (*Ibidem*, pàg. 216; OCC, pàgs. 1.315-1.316).

El Gaziell de 1936

per Jaume Fabre

La situació del país retratada per Gaziell en els seus articles de l'any 1936 no és pas gaire diferent del clima que s'ha viscut setanta anys després, el 2006 i la primera meitat del 2007. Si no fos per la integració de l'Estat espanyol a la Unió Europea, per la modernització evident de l'Exèrcit, i per l'augment de la influència de les grans multinacionals en la presa de decisions polítiques, hom podria creure que ens trobàvem de nou, com el 1936, a les portes d'una guerra civil.

Gaziell escrivia, per exemple, el 21 de gener, tres setmanes abans de les decisives eleccions de febrer del 1936: «*Nuestras costumbres políticas son de un mal gusto intolerable, de un primitivismo atroz y de una mala fe muy castiza.*» I es referia a «*los voceadores de feria que pregonan la excelsitud y la exclusividad de sus remedios de curande-*

rismo». Feia una crida a no fer cas del clima apocalíptic que propicien els partits polítics i els seus diaris en vigílies d'eleccions, sobretot a Madrid. Els anuncis de cop d'Estat formaven part, en la seva opinió, d'aquest clima creat artificialment. I en feia una lectura positiva: Tot plegat no era més que una mostra que els partits polítics ja no podien prescindir de l'electorat com havia passat en temps del caciquisme, sinó que ara s'adonaven que necessitaven el vot dels ciutadans. «*De ahí tanto aspaviento, tanta exageración.*» I conclouia que, passés el que passés, tant si guanyaven les dretes, com si guanyaven les esquerres, el món no s'ensorraria. Al contrari, un cop més triomfaria la democràcia. I, en equilibrar-se les dues forces, s'aconseguiria un millor funcionament parlamentari.